

Het proefschrift van Laura van Hasselt valt te prijzen wegens de degelijke beschrijvingen van de ontwikkelingen van een aantal projecten geïnitieerd door de doopsgezinde Christiaan Pieter van Eeghen die een uitstekend netwerker was. Binnen Amsterdam was het netwerk van Van Eeghen onovertroffen, maar in Den Haag speelde hij weinig klaar, meent de schrijfster. Hij was een harde werker met een groot vermogen om zich te concentreren. ‘Het is bijna onvoorstelbaar hoeveel taken hij wist te combineren, in een tijd dat internet en telefoon nog niet waren uitgevonden’, schrijft Van Hasselt (p. 168). Misschien juist wel daarom. Informatie-uitwisseling met een postbezorging van drie keer per dag of briefjes bezorgd door dienstbodes of loopjongens werkte heel goed, en leverde meer rust op. En niet te vergeten: iedereen woonde vlak bij elkaar, terwijl werk en privé minder waren gescheiden dan nu.

Hoe uniek was Van Eeghen? De arts Sarphati en de bankier Wertheim hebben in Amsterdam ook projecten ondernomen en zulke zakenlieden zijn ook in andere steden te vinden. Dat vergelijkende perspectief mis ik een beetje. Opvallend is de tegenstelling tussen burgerinitiatieven en de terughoudendheid van het gemeentebestuur van Amsterdam. In Rotterdam was dit heel anders. Jammer is dat een iets theoretischer beschouwing daarover ontbreekt. Studies over negentiende zakenlieden blijven schaars en Laura van Hasselt voegt daar een vlot geschreven studie aan toe die aanzet tot nadenken over de betekenis van burgerinitiatieven tegenwoordig.

Huibert Schijf, Emeritus Universiteit van Amsterdam

Frans Grijzenhout (red.), *Kunst, kennis en kapitaal. Oude meesters op de Hollandse veilingmarkt 1670-1820* (Zutphen: Walburg Pers, 2022). 360 pp. ISBN 9789462499317.

DOI: 10.52024/tseg.18841

Dit fraai uitgegeven boek onder redactie van Frans Grijzenhout biedt een vlot geschreven en toegankelijke collectie van essays over de Hollandse veilingmarkt tijdens de lange achttiende eeuw, opgesmukt met eigentijdse illustraties en voorzien van een uitvoerig bronnenapparaat. Tijdens de achttiende eeuw namen kunstveilingen een hoge vlucht in de Republiek, met een steeds toenemende frequentie van openbare verkopen waarin grote aantallen schilderijen van hand

verwisselden. Deze publicatie vult een lacune in de historiografie van de geschiedenis van de kunstmarkt in de Nederlanden, waarbij in het verleden reeds veel inkt is gevloeid over de gouden eeuwen van Antwerpen en Amsterdam, maar veel minder aandacht ging naar de periode daarna. Als begindatum voor deze bundel werd 1670 gekozen, het moment dat de schilderijenproductie in de Republiek over haar hoogtepunt was en de tweedehandsmarkt opgang maakte. Gespecialiseerde veilingen bleken in die context een uitermate geschikt mechanisme om schilderijen uit bestaande collecties efficiënt te verkopen. Als einddatum geldt (ietwat arbitrair) 1820 wanneer enkele toonaangevende Nederlandse kunsthandelaars overleden waren. Om voor de hand liggende redenen ligt de nadruk op het rijke Amsterdam – de stad met de meeste inwoners en waar de meeste somptueuze kunstverzamelingen van eigenaar verwisselden, maar waar ook impressionante hoeveelheden *dosynwerck* werden geproduceerd en verhandeld.

Negen verschillende auteurs hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit boek, maar de essays volgen elkaar logisch op en bevatten verwijzingen naar de andere hoofdstukken, met een samenhangend geheel tot resultaat. De structuur van het boek is grotendeels opgehangen aan het proces wat een schilderijencollectie doorloopt bij een veiling. Dit begint met het opmaken van de inventaris (doorgaans na een overlijden), het schatten van de werken tot de organisatie van de openbare verkoop en de uiteindelijke veiling. De auteurs streven ernaar om de kunstveiling in de achttiende-eeuwse Republiek als fenomeen op zich te belichten. Deze openbare verkopen worden benaderd als zakelijke activiteit, maar met oog voor de dynamiek van deze publieke spektakels (p.22). Deze levendige kunsthandel wordt helder in kaart gebracht en gestoffeerd met spraakmakende voorbeelden.

Cruciale historische bronnen voor de geschiedenis van de kunstmarkt passeren de revue zoals boedelinventarissen, taxaties, ordonnanties, bewaarde geannoteerde catalogi, literaire en bronnen en een schare aan iconografisch materiaal. Daarnaast wordt in de opeenvolgende hoofdstukken ingegaan op de belangrijkste actoren die rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken waren bij het veilingwezen, met name de notaris en hun klerken die een inventaris opmaakten, schatters, kenners, collectioneers, enz. Een belangrijke rol was weggelegd voor de zogenaamde vendumeesters die in de meeste steden in stonden voor de organisatie van de veiling, terwijl in Amsterdam

makelaars vaak een leidende rol speelden. Het zal niet verbazen dat kunsthandelaars van allerlei slag voor én achter de schermen een grote hand hadden in het hele gebeuren. Een boeiende bijdrage handelt over de rol van vrouwelijke schatsters die in Amsterdam de taak hadden om de in inventarissen opgelijste schilderijen te taxeren. De werkzaamheden van Catharina Schaak, gezworen schatster gedurende vele jaren tijdens de tweede helft van zeventiende en begin achttiende eeuw, worden treffend beschreven. Het zijn dergelijke *micro histories* die het reilen en zeilen van de kunstwereld op een genuanceerde manier tot leven brengen, wat zonder twijfel een meerwaarde betekent en welgekomen aanvulling biedt tot vele andere publicaties waarin de evolutie van prijzen op de vroegmoderne kunstmarkt centraal staan.

Gedrukte catalogi vormden een cruciale innovatie die leidde tot een exponentiële groei en de professionalisering van het veilingwezen in de vroegmoderne tijd. Bewaarde veilingcatalogi worden vooral door kunsthistorici en economen primair gebruikt als een rijke bron voor herkomstonderzoek of voor de analyse van prijzen. Bijzonder verfrissend is dan ook het essay van Trude Dijkstra waarin de veilingcatalogus benaderd wordt vanuit boekhistorisch perspectief, met aandacht voor zowel de vormgeving, inhoud en bedrijfsmatige aspecten. Ook advertenties in kranten, biljetten en plakaten worden op deze wijze bestudeerd –efemere publicaties die potentiële kopers naar een nakende veiling moesten lokken, maar waarover weinig geweten is. De topografie van de kunstveilingen komt eveneens aan bod in verschillende hoofdstukken, met terecht speciale aandacht voor het Oudezijds Herenlogement in Amsterdam waar de meest prestigieuze veilingen plaatsvonden, maar ook verkopen in meer bescheiden herbergen worden in ogenschouw genomen.

De auteurs hebben duidelijk niet geopteerd voor een kwantitatieve benadering waarbij omstandige databanken met veilinggegevens en boedelinventarissen worden bevraagd (enige uitzonderingen niet te na gesproken zoals de gemiddelde prijzen per schilderij op basis van Hoet en Terwesten, pp.202-203). Dit lijkt een bewuste keuze die voor een deel ingegeven is door het feit dat lang niet alle Nederlandse veilingcatalogi uit die periode (nog) niet opgenomen zijn in de befaamde Getty Provenance Index. Het nadeel van deze insteek is dat sommige voorbeelden en case studies anekdotisch dreigen over te komen, niet in het minst omdat vooral informatie over het topsegment van de markt de tand des tijds heeft overleefd, en sowieso beter gedocumenteerd werd. Nochtans zijn de auteurs niet blind voor het midden en goedkope

segment van de markt, wat de grote meerderheid van de lokale handel in schilderijen vertegenwoordigd, al wordt hier slechts in beperkte mate op ingegaan. Ten slotte, een sociale netwerkanalyse van alle actoren in Amsterdam met behulp van geavanceerde software zou meer helderheid kunnen scheppen en nieuwe vragen oproepen. Ondanks deze kanttekeningen is deze publicatie bijzonder lezenswaardig en aan te bevelen voor zowel experts als een breed publiek geïnteresseerd in de rijke geschiedenis van de kunstmarkt in de Republiek tijdens de achttiende eeuw.

Filip Vermeulen, Erasmus Universiteit Rotterdam

Joost Welten, *Dansen rond de troon van Willem I. De hoven in Den Haag en Brussel, 1813-1830* (Gorredijk: Sterck & Devreese, 2023). 480 pp. ISBN 9789464710540.

DOI: 10.52024/tseg.18843

Hoewel het Verenigd koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) nu niet precies de meest bestudeerde periode in de historiografie is, kreeg zijn elite toch al heel wat aandacht. Zeker in het noordelijke deel, waar verschillende groepen en belangrijke figuren bestudeerd werden. In het zuiden is dat minder het geval maar daar is dan weer de adel een goed onderzocht terrein. Met een project over het hofleven onder koning Willem I hebben het NWO en het Huygens Instituut er nu een belangrijke stimulans aan gegeven. Joost Welten, kenner van de napoleontische periode en van vooral Limburgse eliteleden, werd voor de uitvoering van het project aangetrokken en dit boek is het resultaat van zijn uitvoerig onderzoek.

De opdracht was niet eenvoudig, want het hof is in deze restauratieperiode een belangrijk en omvangrijk instituut, heel complex qua samenstelling, maar ook qua activiteiten en maatschappelijke functies. Hoe benadert Welten het onderwerp? Hij vertrekt van de verschillende categorieën met wie de koning via zijn hof omgang heeft en richt zich zowel op het noorden als op het zuiden. Tijdens het VKN verhuist het hof immers om het jaar van Den Haag naar Brussel. Het onderwerp zet hem er ook toe aan om de politieke functies van deze elitegroepen breed op te vatten en in zijn analyses aan te sluiten bij de ondertussen goed ingeburgerde sociaalpolitieke en cultureel-politieke